

Profesor dr Witold Skalski
(1879—1961)

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

WITOLD SKALSKI 1879—1961

Dnia 25 lipca 1961 r. zmarł Witold Skalski, doktor nauk ekonomicznych, profesor zwyczajny i wieloletni kierownik Katedry Rachunkowości Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, nestor polskiej rachunkowości.

Przez pół wieku profesor Skalski oddawał wszystkie swoje siły krzewieniu nauki rachunkowości wśród pokoleń swych uczniów. Do kresu swego pracowitego żywota zachował wnikliwe zainteresowanie dla umiłowanego przez siebie przedmiotu i utrzymywał żywy kontakt z drogą sobie uczelnią i pracownikami Katedry, której był twórcą.

Śmierć profesora poruszyła głęboko wielotysięczną rzeszę uczniów, okryła żałobą świat polskiej nauki, dotknęła szczególnie boleśnie współpracowników profesora w Katedrze, dla których był wzorem sumienności w pracy własnej i w kierowaniu cudzą, szczególnie w dziedzinie dydaktycznej.

Pięćdziesiąt lat nauczania oraz działalności wychowawczej i badawczej nie dają się ująć w ramach szczupłego artykułu. Czasopismo nasze, w którego redakcji w latach 1935—1939 zajmował stanowisko kierownika działu nauk handlowych, oddaje zmarłemu winny hołd, przekazując potomności niektóre szczegóły Jego pracowitego życia.

Profesor Skalski urodził się dnia 8 listopada 1879 r. w Podmojskach w powiecie przemyskim. Średnią szkołę ukończył w Samborze. Studia prawnicze, ukończone we Lwowie, uzupełnił studiami handlowymi we Wiedniu.

Od 1904 r. — po zdaniu wymaganych egzaminów urzędowych — pracował w Banku Krajowym we Lwowie. Powołany w roku 1909 na stanowisko wykładowcy w Akademii Handlowej w Krakowie, pozostawał na niej do 1919 r. Po odzyskaniu niepodległości — bezpośrednio po pierwszej wojnie światowej — przeniósł się do Poznania, pracując początkowo w Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej, następnie — do roku 1923 w Banku Przemysłowym, pełniąc m. in. funkcję dyrektora oddziału banku w Rotterdamie.

Pod koniec roku 1923 podjął się zadania zorganizowania Liceum Handlowego w Bydgoszczy, pierwszej tego typu średniej szkoły zawodowej w Polsce; dyrektorem liceum pozostał do roku 1931. Nadto od roku 1927 zajmował stanowisko wykładowcy z dziedziny rachunkowości i analizy bilansów w otwartej w roku 1926 Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu.

Odtąd profesor Skalski związał się na stałe z Poznaniem i uczelnią. Już w roku 1931 powierzono mu kierownictwo pierwszej w Polsce Katedry Rachunkowości i Analizy Bilansów w Wyższej Szkole Handlowej. W 1934 r. został nadzwyczajnym, a w 1938 r. zwyczajnym profesorem, pierwszym z dziedziny rachunkowości w Polsce.

Zasługi organizacyjne profesora szkoła oceniła wysoko, powierzając mu w 1936 r. funkcję dyrektora uczelni. Gdy w 1938 r. przekształcono szkołę w Akademię Handlową, piastował godność prorektora, w 1939 r. został rektorem uczelni.

Na tych stanowiskach przyczynił się wybitnie do nadania uczelni charakteru szkoły akademickiej.

Druga wojna światowa i okupacja hitlerowska przerwały pełną poświęcenia pracę profesora. Wysiedlony wraz z rodziną, przebywał w Warszawie. Po powstaniu warszawskim podzielił los tysięcy Polaków, wywieziony do obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie. W lecie 1945 r. wrócił z obozu do Poznania.

Od września tego roku objął kierownictwo Katedry Rachunkowości i pełnił ją do 1957 r. Odtąd poprzestał na prowadzeniu seminariów dla eksternistów i udzielaniu opieki pracom naukowym młodej kadry. W 1960 r. przeszedł w stan spoczynku, do ostatnich jednak chwil swego życia interesował się sprawami szkoły.

Bogate są rezultaty działalności profesora Skalskiego w ciągu tych 35 lat pracy, poświęconej kształceniu i wychowywaniu młodzieży akademickiej. Przygotował on i wykształcił do życia praktyczno-gospodarczego tysiące absolwentów, z których wielu zajmuje poważne stanowiska w naszej gospodarce. Wielu z jego wychowanków pełni dzisiaj funkcje samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki, dydaktyków i pedagogów na wszystkich szczeblach szkolnictwa ekonomicznego, jak i w instytutach naukowych. Uważany przez swoich wychowanków za surowego, ale równocześnie sprawiedliwego egzaminatora, był także ceniony i szanowany przez nich za życzliwość i zrozumienie ich potrzeb życiowych.

Niemalą jest dorobek publikacyjny profesora Skalskiego z dziedziny rachunkowości, analizy bilansów, kontroli finansowej przedsiębiorstw handlowych, przemysłowych, bankowych, spółdzielczych itp. Dorobek ten to rezultat trwającej pół wieku aktywności naukowo-badawczej i dydaktycznej.

Wiele z »tych opracowań stanowi bardzo cenny wkład w rozwój nauki rachunkowości w Polsce. Świadczy o tym chociażby fakt kilkakrotnego wydania niektórych publikacji. Do podstawowych, opublikowanych opracowań książkowych można zaliczyć m. in. takie pozycje monograficzne, jak: *Znaczenie księgi głównej w księgowości podwójnej*, wydana w 1928 r.; *Zasady inwentaryzowania i bilansowania w przedsiębiorstwach handlowych i przemysłowych*, ogłoszona w 1934 r. Praca ta, stale uzupełniana i aktualizowana, doczekała się aż siedmiu wydań. Na uwagę zasługuje fakt, że szóste wydanie ukazało się w czasie drugiej wojny światowej w Edynburgu w 1943 r. oraz dwa wydania w Polsce Ludowej; *Ocena działalności przedsiębiorstw na podstawie zamknięć rachunkowych*, wydana w 1936 r. I ta praca doczekała się aż sześciu wydań, a mianowicie: dwa przed wojną, jedno w Edynburgu w roku 1943 oraz trzy po odzyskaniu niepodległości.

Wymienione przykładowo pozycje to wielki wkład profesora Skalskiego w rozwój teorii rachunkowości przedsiębiorstw w Polsce. Na tych opracowaniach i innych podręcznikach oraz publikacjach wykształciły się i przygotowały do życia praktyczno-gospodarczego tysiące młodzieży polskiej, a dla praktyków rachunkowości stały się podstawą stałego uzupełniania wiedzy teoretycznej. Praktyczno-gospodarczej przydatności wspomnianych publikacji dowodzi fakt kilkakrotnych ich wznowień.

Niemniej bogate są publikacje dydaktyczno-podręcznikowe z zakresu księgowości, które stanowią doskonały materiał metodyczny dla nauczycieli szkół zawodowych.

Po odzyskaniu niepodległości po drugiej wojnie światowej profesor Skalski — mimo przejść obozowych — włączył się w nurt przemian społeczno-gospodarczych. Doskonale wyczuwając potrzeby w zakresie szkolenia nowych kadr pracowników służby finansowo-księgowej, opracował i opublikował komentarz do nowych pla-

nów kont pt. *Jednolity plan kont przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych w praktyce*. Drugie, uzupełnione przykładami wydanie, ukazało się w 1947 r. Do czekało się ono jeszcze dwóch następnych wydań. W ten sposób profesor Skalski wykazał ścisłą łączność nauki z praktyką. Komentarz do planów kont był jednym z pierwszych opracowań podręcznikowych, wprowadzających księgowych oraz studiującą młodzież w nowe zasady i nową strukturę organizacyjną uspołecznionych przedsiębiorstw.

Władze Polski Ludowej w pełni oceniły pracę i zasługi profesora Skalskiego. Za jego osiągnięcia naukowo-badawcze i dydaktyczno-wychowawcze został odznaczony Medalem Dziesięciolecia Polski Ludowej, a w 1954 r. — Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Życie profesora Skalskiego, jego praca pozostawiły po sobie trwałe wartości, z których jego uczniowie i następcy będą korzystać jeszcze przez wiele lat. Dzisiaj, kiedy patrzymy na całokształt jego działalności, możemy stwierdzić, że profesor Skalski dobrze zasłużył się nauce rachunkowości w Polsce.

Bibliografia ważniejszych prac prof. dra Witolda Skalskiego.

Sprawunki premiowe na giełdzie wiedeńskiej, Kraków 1910, Druk. A. Koziański, ss. 44 (Odbitka), Sprawozdanie Akademii Handlowej w Krakowie 1910/11.

Znaczenie księgi głównej w księgowości podwójnej, Poznań 1928, Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej, ss. 183.

Zasady inwentaryzowania i bilansowania w przedsiębiorstwach handlowych i przemysłowych, Poznań 1934, Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej, ss. 124 (7 wydań).

Ocena działalności przedsiębiorstw na podstawie zamknięć rachunkowych, Poznań 1936 r. Druk. Dziennika Poznańskiego, ss. 170 (6 wydań).

Zwięzły podręcznik kupieckiej księgowości pojedynczej i podwójnej, Kraków 1914, Akademia Handlowa, ss. 144.

Podręcznik kupieckiej księgowości podwójnej, Kraków 1920, Księgarnia Wojner, ss. 156 (4 wydania).

Podręcznik kupieckiej księgowości pojedynczej, Kraków—Warszawa 1920, Czernecki, ss. 104.

Zarys księgowości bankowej systemu amerykańskiego, Warszawa 1921, J. Czernecki, ss. 44, tabl. 2.

Księgowość ID przykładach, cz. 1, Poznań 1935, Druk Dziennika Poznańskiego, ss. 91 (3 wydania).

Jednolity plan kont przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych, Poznań 1946, W. Wilak, ss. 71, tabl. 4 (4 wydania).

Leon Gattner

INSTYTUT GOSPODARKI REGIONALNEJ PRZY WYŻSZEJ SZKOLE EKONOMICZNEJ W POZNANIU

Nowa, niezwykle interesująca publikacją naukową jest wydany niedawno pierwszy zeszyt „Prac badawczych Instytutu Gospodarki Regionalnej”¹, zawierający wiele cennych materiałów, stanowiących dorobek własnej działalności Instytutu. Zeszyt ten jest więc jakby pierwszym „wyjściem na zewnątrz” prac pro-

¹ „Prace badawcze Instytutu Gospodarki Regionalnej”, red. doc. dr Seweryn Kruszczyński Poznań 1961, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu, Zeszyty Naukowe, seria I, zesz. 1.

wadzonych w Instytucie, przedstawia je szerokiemu gronu wszystkich interesujących się problematyką badań regionalnych, jest podstawą dla wydania wstępnych sądów.

Pragnąc przedstawić treść i problematykę zagadnień zawartych w trzech częściach pierwszego zeszytu prac badawczych Instytutu, niezbędne wydaje się wskazanie najpierw na charakter Instytutu i podstawowe kierunki jego działalności.

Instytut Gospodarki Regionalnej jest instytutem uczelnianym, działającym przy Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu. Instytut powołany został do życia z końcem 1958 r., ale faktyczną swą działalność mógł rozpocząć dopiero po przebyciu dłuższego stadium organizacyjnego, które w zasadzie do dziś jeszcze zakończone zupełnie nie zostało. W działalności Instytutu w tym wstępnym stadium istnienia wykształciły się jednak już wyraźnie dwa podstawowe kierunki działalności:

1. działalność inicjująca i koordynacyjna, polegająca na wysuwaniu tematyki i koordynacji opracowań wchodzących swym zakresem i przedmiotem w sferę badań regionalnych, a prowadzonych przez poszczególne katedry Wyższej Szkoły Ekonomicznej i ewentualnie przez inne wyższe uczelnie w Poznaniu,

2. działalność własna Instytutu, polegająca na podejmowaniu i prowadzeniu badań regionalnych przez własnych pracowników nauki Instytutu.

Ten drugi kierunek — jak się wydaje, już obecnie zasadniczy i decydujący o wykonywaniu podstawowych zadań — pojawił się jednak dopiero na początku roku 1959/60.

Należy ponadto podkreślić, że zakres i rozmiary prac wchodzących w sferę działalności Instytutu uwarunkowane były niezwykle szczupłą bazą kadrową i techniczno-materialną: dwóch pracowników naukowych w pełnym wymiarze godzin, dwóch pracowników nauki w 8-godzinym tygodniowo wymiarze godzin, jeden, a ostatnio dwóch pracowników naukowo-technicznych, a w zakresie wyposażenia materiałowo-technicznego jedna maszyna do pisania i jedna maszyna do liczenia. Przy takich siłach i środkach Instytut wykonał poważny, wręcz niewspółmierny do środków plan pracy, obejmujący między innymi opracowania, których część we fragmentach została opublikowana w pierwszym numerze „Prac”.

Numer ten składa się z artykułów i publikacji części opracowanych w Instytucie materiałów źródłowych, oraz z części sprawozdawczej odnoszącej się do organizacyjnej i merytorycznej strony działalności Instytutu. Każda z podanych części zasługuje na krótką choćby informację.

Przeszło połowę objętości zeszytu zajmują artykuły, (pięć pozycji): omówienie planu pracy Instytutu w latach 1958—1960 w artykule kierownika Instytutu Seweryna Kruszczyńskiego, artykuł Zbigniewa Gługiewicza *Metoda różnic przeciętnych w zastosowaniu do badań nad przestrzennym rozmieszczeniem trzody chlewnej (na przykładzie woj. poznańskiego)*, artykuł Jerzego Liczkowskiego *Rejony intensywności rolnictwa w woj. poznańskim*, artykuł Józefy Kramerowej *Zapotrzebowanie ludności wiejskiej woj. poznańskiego na artykuły żywnościowe* i praca Andrzeja Szpaderskiego i Teodora Kramera *Zapotrzebowanie miast i wsi Wielkopolski na artykuły zbożowe*.

W części przeznaczony na materiały źródłowe znajdujemy wykazy materiałów i dane będące podstawą opracowań zawartych w części artykułowej.

W części sprawozdawczej opublikowano Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 VII 1958 r. w sprawie utworzenia Instytutu Gospodarki Regionalnej w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu, statut Instytutu, dane

o składzie osobowym Instytutu, jego wyposażeniu technicznym, budżecie, składzie osobowym Rady Naukowej Instytutu oraz wykaz prac pisanych przy poszczególnych Katedrach, a zawierających problematykę regionalną w roku akad. 1959/60.

Dla osób interesujących się problematyką regionalną najbardziej cenna jest oczywiście część zawierająca artykuły i część zawierająca materiały źródłowe. Z bardziej ogólnego punktu widzenia pasjonujące jest jednak także porównanie tych obu części zeszytu z informacjami zawartymi w części trzeciej; dopiero na ich tle ujawnia się poważny dorobek placówki naukowej i — chyba jeszcze silniej — wręcz żenująca baza środków przeznaczonych na prace, które mają stworzyć pomost między ustaleniami teorii naukowej a skonkretyzowanym zamówieniem społecznym, stanowić więź między nauką ekonomiczną a praktyką gospodarczą, dostarczać podstaw dla kształtowania naukowo uzasadnionych przedsięwzięć w dziedzinie programowania rozwoju ekonomicznego regionu, wykorzystywania jego warunków i możliwości. Na tle tego porównania wysiłek naukowy i dotychczasowy dorobek Instytutu upoważnia do pełnego optymizmu co do przyszłości badań regionalnych. Jeżeli nawet przy tak szczupłej bazie sił i środków można było podjąć i zrealizować poważne prace naukowo-badawcze, to przy rysujących się szansach wzmocnienia kadrowego i wyposażenia Instytutu tym bardziej powinien on spełnić swą doniosłą dla regionu rolę.

Merytorycznie biorąc, treść pierwszego numeru „Prac” koncentruje się wokół zagadnień produkcji rolniczej, zaopatrzenia ludności w artykuły rolno-spożywcze, uwzględniając też istotne problemy metodologiczne i poznawcze. Jak podkreśla to w swym artykule S. Kruszczyński, opracowania te nie dają gotowych rozwiązań praktyczno-planistycznych — mają natomiast stanowić podstawę do oceny i zrozumienia niektórych tendencji rozwojowych rysujących się w gospodarce regionu i dostarczając elementów oceny sytuacji, służyć w roli jednej z podstaw dla ewentualnych rozstrzygnięć planistycznych.

Wydaje się, że takie ujęcie celu opracowań publikowanych w Zeszytach odpowiada jak najbardziej zarówno potrzebom praktyki, jak i roli Instytutu jako placówki naukowej. Instytut nie może być komórką uzupełniającą, czy tym bardziej zastępującą właściwe organa administracji gospodarczej, lub konkretnie terenowe komisje planowania gospodarczego. Instytut ma natomiast dostarczać naukowych przesłanek i pewnych propozycji metodologicznych rozwiązań dla podejmowania działalności praktycznej. Równocześnie prace Instytutu stanowią mogą podstawę dla gromadzenia źródłowych materiałów systematyzujących dorobek praktyki i ułatwiających podejmowanie badań empirycznych, wychodzących od poznania stanu faktycznego, poprzez abstrakcyjne fazy postępowania badawczego do naukowych uogólnień, aż do weryfikacji ich; przy tym w tej ostatniej fazie materiały gromadzone przez Instytut znów mogą okazać swą wysoką przydatność.

Z zapowiedzi zawartych w artykule S. Kruszczyńskiego wynika, że prace Instytutu nie ograniczają się do problematyki rolnictwa i zaopatrzenia ludności. Z zainteresowaniem należy oczekiwać więc dalszych kolejnych numerów „Prac” mając nadzieję, że obejmą one również prace naukowe związane z postępującymi zmianami w strukturze ekonomiczno-społecznej regionu Wielkopolski, a zwłaszcza z jego uprzemysłowieniem, powstawaniem nowych okręgów przemysłowych, zmianami w stanie zagospodarowania. Wydaje się jednak, że dobrze się stało, iż pierwszy numer obejmował przede wszystkim problematykę rolnictwa i zaopatrzenia ludności w środki żywności. Być może, nie przypadkiem uwydatniło się tu opieranie wszelkich poczynań rozwojowych na dominujących w momencie

startu do rozwoju ekonomicznego działań gospodarki, na tym co już jest i odgrywa istotną rolę, a także na pewnej wielkości stałej i niejako „pozaekonomicznej” — wyżywnionych potrzebach człowieka.

Bolesław Winiarski

PIĘTNASTOLECIE ODDZIAŁU POZNAŃSKIEGO PTE (1946—1961)

W wydawanych od roku 1957 Rocznikach Oddziału Poznańskiego znaleźć można sprawozdania z działalności od powstania Oddziału w roku 1946. Zapoczątkowany tą datą okres rozwojowy kronikarze dzielą na dwa okresy, w zależności od przemian w strukturze i zadaniach PTE, dokonanych w latach 1952—1957. Ta nasuwająca się periodyzacja, oczywista, może mieć jakieś znaczenie, lecz z odległości czasu jej istota coraz bardziej się zaciera. Dziś, gdy obchodzimy 15-lecie Towarzystwa, wydaje się, że ten podział nie ma większego znaczenia, gdyż okres jubileuszowy zapoczątkowany został od reaktywowania działalności PTE po drugiej wojnie światowej.

Bezpośrednio po reaktywowaniu działalności Towarzystwa w nowych warunkach ustrojowych w początkach 1946 r. 29 kwietnia powstał Poznański Oddział PTE pod kierownictwem szczerze oddanego idei Towarzystwa prof. dra Edwarda Taylora. Okres biegnący od daty założenia do 1952 r., niezmiernie trudny z punktu widzenia politycznego, to walka o utrwalenie władzy ludowej w naszym państwie, to okres przemian ideologicznych naszego społeczeństwa, to okres szukania niejako miejsca dla ekonomistów polskich. Stąd w działalności PTE przeważała wymiana poglądów, dyskusje oraz tworzenie podstaw naukowych nowego systemu ekonomicznego. Dlatego też działalność Oddziału polegała głównie na odczytach, zebraniach dyskusyjnych i pracy naukowej członków. Oddział nie liczy wielu członków, jest w pewnym stopniu organizacją elitarną, ale i poziom dyskusji jest wysoki, zasadniczy i wszechstronny. Wśród referentów widzimy najwybitniejsze w tym okresie osobistości ze świata nauki i praktyki.

W 1949 r. Oddział obchodził 40-lecie pracy swego prezesa prof. Taylora. Wkrótce potem, po ogólnopolskim zjeździe ekonomistów w 1950 r. zaczął się okres przekształcania Towarzystwa zgodnie z nowymi zadaniami, jakie przed nim postawiono, a mianowicie zdecydowane wprzęgnięcie nauki polskiej w wielkie dzieło budowy podstaw socjalizmu w Polsce. Te zadania wymagały znacznie większego wkładu i zupełnie innego rodzaju pracy. Doszło przeto do zmiany w kierownictwie Oddziału w 1952 r.

Z początkiem 1953 r. agendy Zarządu Oddziału przejął zast. prof. dr Ludwik Jankowiak, jako prezes, i mgr Zygmunt Węgrzyk, wiceprzewodniczący Prezydium WRN w Poznaniu, jako wiceprezes (sprawujący tę funkcję do dnia dzisiejszego). Jedno z głównych zadań nowego kierunku pracy PTE to popularyzacja wiedzy ekonomicznej w społeczeństwie, jak również powiązanie jej bezpośrednio z praktyką oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych aparatu gospodarczego. Zadanie to trudne i bardzo odpowiedzialne. Oddział Poznański realizuje je w postaci wzrostu i poszerzenia akcji referatowo-odczytowej, dalej przez zapoczątkowanie akcji szkolenia zawodowego pracowników aparatu gospodarczego, a także przez przyciągnięcie do Towarzystwa większej ilości członków. Powiązanie z praktyką nastąpiło poza tym przez tworzenie szeregu sekcji naukowych w zakresie ekonomii szczegółowych. W ciągu rocznego okresu działalności zawiązano siedem

sekcji, a mianowicie statystyki (maj 1953), finansów (czerwiec 1953), ekonomiki handlu (wrzesień 1953), planowania gospodarki narodowej (wrzesień 1953) ekonomiki przemysłu (październik 1953), rachunkowości (kwiecień 1954) oraz gospodarki materiałowej (grudzień 1954). Odczyty wygłaszane są tak w sekcjach jak i na zebraniach plenarnych Oddziału, a poza tym w różnych miastach i miasteczkach Wielkopolski, Pomorza i Ziemi Zachodnich.

Powstała z kolei potrzeba tworzenia ośrodków w terminie, które przejęłyby pod opiekę Oddziału część pracy organizacyjnej w terenie. Utworzono delegaturę w Bydgoszczy dla okręgu bydgosko-toruńskiego, której organizatorem i następnie długoletnim przewodniczącym był mgr Alfons Mykaj, wiceprzewodniczący MKPG w Bydgoszczy. Liczba członków Oddziału podniosła się do 160 osób w 1954 r. a ilość wygłoszonych odczytów doszła do 68.

W marcu 1955 r. kolejnym prezesem został doc. dr Zbigniew Zakrzewski w którego rękach kierownictwo Oddziału znajduje się do dnia dzisiejszego. Pod kierownictwem nowego Zarządu, borykającego się z większymi niż poprzednio trudnościami finansowymi, postanowiono prowadzić dotychczasową działalność Towarzystwa, z tym jednak, aby możliwie polepszyć jakość pracy. Wskutek tego spadła wprawdzie ilość wygłoszanych odczytów, ale staranniej dobierano osoby referentów i tematykę. Zwrócono uwagę na możliwości wydania własnego dorobku naukowego Oddziału. Udało się w tym czasie wydać jedynie broszurkę zast. prof. Z. Karskiego *Organizacja i metoda ulepszania planu przedsiębiorstwa przez pracowników fabrycznych*.

Nowym i jak się potem okazało nie zmiernie wdzięcznym odcinkiem pracy Oddziału była zapoczątkowana w tym okresie akcja kursowa. Prowadzona ona była już od 1953 r. jednak w 1955 r. nadano jej bardziej zorganizowany charakter. Utworzono Radę Programową pod przewodnictwem zast. prof. dra L. Jan-kowiaka, potem doc. dra Z. Zakrzewskiego, która położyła duże zasługi dla podniesienia poziomu kursów i ustalenia najszlachetniejszych kierunków działalności kierownictwa, które spoczywa od początku do dziś w wytrawnych rękach zast. prof. dra Stanisława Waszki. Szczególnie cenny był wkład w działalność Rady przedstawiciela praktyki przemysłowej mgra Franciszka Schmidta dyrektora Zakładów H. Cegielski w Poznaniu. Włączenie akcji kursowej naszego Oddziału do Centralnego Kierownictwa Kursów Ekonomicznych przy Zarządzie Głównym PTE w Warszawie w połowie 1955 r. ustaliło szeroki teren dla działalności tego typu, obejmującego trzy województwa: poznańskie, bydgoskie oraz zielonogórskie

W akcji odczytowej przeważały problemy praktyczne z życia gospodarczego oraz gospodarki regionu. Brak było jednak problematyki teoretycznej, co nie pozwoliło właściwie na bardziej twórczy wkład Oddziału w proces tworzenia naukowych podstaw ekonomicznych, tak potrzebnych dla właściwego rozwoju życia gospodarczego. Także praca rozczłonkowanych sekcji fachowych nie dawała spodziewanych rezultatów. Małego też podjęto w początkach 1956 r. zadanie reorganizowania ich pracy. Postanowiono stworzyć na miejsce dotychczasowych jedynie trzy sekcje branżowe i naukowe. Z końcem roku doprowadzono do utworzenia następujących nowych sekcji: ogólnoekonomicznej (przewodnictwem prof. dra E. Taylora), polityki gospodarczej i finansów (przewodniczący: zast. prof. dr S. Waszko oraz ewidencji gospodarczej i demografii (pod przewodnictwem prof. dra S. Waszaka).

W listopadzie 1956 r. Oddział obchodził uroczyste dziesięciolecie powojennej pracy. Skromna uroczystość zorganizowana z tej okazji zgramadziła wielu członków

ków i sympatyków PTE oraz pozwoliła na podsumowanie dotychczasowych osiągnięć, jak również na uhonorowanie zasłużonych działaczy Towarzystwa, z prof. drem E. Taylorem i drem A. Skowrońskim na czele.

W początkach 1957 r delegaturę w Bydgoszczy przekształcono na pełnoprawny pododdział pod przewodnictwem mgra A. Mykaja. W kilka miesięcy później został utworzony ośrodek PTE w Inowrocławiu, który otrzymał potem statut koła PTE. Podobnie w wyniku inicjatywy ekonomistów w Kaliszu utworzono również tam koło PTE.

Wobec wzrastającego znaczenia rolnictwa w naszej gospodarce narodowej powstała społeczna potrzeba utworzenia odrębnego działu pracy w ramach PTE. Powstało więc w marcu 1957 r. Koło Rolników Ekonomistów, którego pierwszym przewodniczącym został wybrany prof. dr M. Trojanowski, a po jego śmierci funkcję tę objął prof. dr W. Staniewicz, piastujący ją do dnia dzisiejszego.

W 1957 r. Zarząd Oddziału przeprowadził wśród swoich członków ankietę w sprawie sylwetki ekonomisty oraz zapoczątkował dyskusję nad tym problemem. Rezultaty przekazano do Zarządu dla dalszego załatwienia na szczeblu centralnym.

Poza bardzo ciekawie prowadzoną akcją odczytową w istniejących sekcjach Oddziału, zorganizowano pierwszą sesję naukową, a mianowicie sesję poświęconą zagadnieniom drobnej wytwórczości. Otrzymała się ona w marcu 1957 r. i zgromadziła szereg wybitnych osobistości ze świata nauki i praktyki z kierownikami kilku resortów na czele. Kierownictwo naukowe tej sesji spoczywało w rękach zast. prof. dr W. Wilczyńskiego.

Bardzo ważnym osiągnięciem było utworzenie z końcem 1956 r. działu wydawnictw Poznańskiego Oddziału PTE oraz Rady Redakcyjnej pod kierownictwem prezesa Oddziału. Funkcje Redaktora Naczelnego powierzono doc. drowi Januszowi Wierzbiickiemu. Dzięki jego energii podjęto działalność wydawniczą, której rezultatem jest szereg pozycji, tak w dziale roczników i sprawozdań, jak i w dziale rozpraw i monografii. Praca wydawnicza Oddziału, przysparzająca olbrzymich trudności organizacyjnych i finansowych, jest jednak niezwykle cennym odcinkiem pracy o charakterze naukowym.

Dyrekcja Kursów Ekonomicznych rozszerzyła znacznie swoje rozmiary i już w roku 1957/58 prowadzono 34 kursy, w tym 3 roczne studia, szkoląc 1449 osób.

W styczniu 1957 r. powstał przy Oddziale PTE Ośrodek Konsultacji Gospodarczej pod kierownictwem zast. prof. dra L. Siejaka.

Liczba członków Oddziału osiągnęła w tym okresie 316 osób.

Następny z kolei rok działalności Oddziału PTE przyniósł dalsze wzmoczenie wysiłków organizacyjnych. W styczniu 1958 r. utworzono nowe koło PTE w Gnieźnie, a później także w Zielonej Górze, dzięki czemu Oddział miał już razem 5 ośrodków na terenie trzech województw. Praca Oddziału w tych ośrodkach polegała głównie na organizowaniu dla tamtejszych członków i sympatyków odczytów naukowych, wygłaszanych najczęściej przez prelegentów z Poznania.

Działalność odczytowa w istniejących sekcjach rozwijała się pomyślnie. Uzyskiwano możliwości wygłaszania odczytów przez wybitnych przedstawicieli nauki z całej Polski, jak również i reprezentantów praktyki. Tematyka dotyczyła głównie polityki gospodarczej oraz zagadnień teorii i polityki, m. in. pieniądza. Sekcja Ewidencji, Statystyki i Demografii, nie wykazująca się należyłą żywotnością, została przez Zarząd zlikwidowana z dniem 13 III 1958 r.

W zakresie wydawnictw Oddziałów ukazały się pierwsze tomy „Roczników i Sprawozdań” z sesji naukowych. Wypracowano koncepcję roczników Oddziału.

w których część sprawozdawcza została znacznie skompromowana na rzecz części naukowej, w której publikuje się szereg najciekawszych odczytów in extenso.

Dyrekcja Kursów Ekonomicznych w Poznaniu w dalszym ciągu dzięki niezwykle ruchliwemu kierownictwu organizuje wiele kursów o ustalonej już renomie. Szczególnie pozytywne wyniki dała współpraca nawiązana z NOT-em dla organizowania kursów o charakterze ekonomiczno-technicznym.

Ośrodek Konsultacji Gospodarczej wykonał kilka drobniejszych prac konsultacyjnych na zamówienie przedsiębiorstw, ale trudności organizacyjne nie pozwoliły na pełne wykorzystanie możliwości tkwiących w tym zakresie pracy Towarzystwa.

W marcu 1957 r. ukonstytuował się nowy Zarząd Oddziału pod przewodnictwem prof. dra Z. Zakrzewskiego, z wiceprezesami: doc. drem J. Wierzbickim i mgrm Z. Węgrzykiem, sekretarzem drem J. Ozdowskim i skarbnikiem zast. prof. mgrm Krollem, którego wkrótce zastąpił prof. Stefan Żardecki, do dziś sprawujący tę funkcję. Zarząd w tym składzie przeszedł i na następną kadencję. Jedynie funkcje sekretarza od dnia 9 IV 1959 r. przejął mgr Wojciech Karpiński.

W ciągu 1958 r. zawiązano dalsze komitety organizacyjne, które miały przygotować powstanie nowych kół PTE w Toruniu, Grudziądzu oraz we Włocławku, a więc na terenie działalności Pododdziału w Bydgoszczy. Proces tworzenia tych kół napotykał jednak na pewne trudności.

W maju 1958 r. Oddział wraz z Dyrekcją Międzynarodowych Targów Poznańskich zorganizował sesję naukową poświęconą węzłowym zagadnieniom targów międzynarodowych. Mimo niezwykle ciekawej problematyki, zainteresowanie sesją ze strony resortów i central handlowych nie było dostateczne. Natomiast w zakresie działalności wydawniczej osiągnięto dalsze pomyślne rezultaty; wydano w 1958 r. dwie pozycje z „Roczników i Sprawozdań” oraz jedną monografię.

W działalności kursowej tego okresu szczególnym osiągnięciem było uruchomienie większej liczby kursów na terenach Odzyskanych, głównie studium ekonomicznego w Nowej Soli, które skupiło liczną rzeszę pracowników gospodarczych z tego rejonu. Akcja kursowa nabiera cech stabilności, zaczynały przeważać kursy semestralne i roczne.

W 1959 r. połączono sekcję ogólnoeconomiczną z sekcją polityki gospodarczej i finansów w jedną sekcję ogólnoeconomiczną, pozostającą pod kierownictwem prof. dra E. Taylora. Pozostawienie dwu tylko sekcji: jednej o charakterze teoretycznym i drugiej rolników-ekonomistów o charakterze mieszanym teoretyczno-praktycznym nasunęło Oddziałowi konieczność innej formy poszerzenia działalności Oddziału. Podjęto myśl tworzenia kół zakładowych PTE, które właściwie przejęły na siebie rolę dawnych sekcji branżowych. Akcja ta znalazła żywy odzew w terenie. W czerwcu 1959 r. utworzono koło PTE przy Zakładach H. Cegielski w Poznaniu, a już w roku 1960 następne koła: handlowców przy wydziałach handlu (styczeń), finansowców przy wydziałach finansowych (marzec) oraz spółdzielców (marzec). Koła te przejawiają stosunkowo żywą działalność odczytową oraz wewnętrznego szkolenia i informacji. Praca w terenie dała też rezultaty w postaci utworzenia koła w Toruniu (październik 1959) oraz Koła w Ostrowie Wlkp. (listopad 1959). Utworzono następnie Komitet Organizacyjny w Pile (1960) oraz postanowiono powoływać w mniejszych ośrodkach przedstawicieli PTE, jako łączników Towarzystwa z terenem.

W październiku 1959 r. Oddział zorganizował sesję naukową poświęconą spółdzielczości wiejskiej, która zatoczyła szerokie kręgi wśród różnego typu spółdzielni

naszego województwa. W maju 1960 r. Koło Rolników-Ekonomistów zorganizowało dobrze przygotowaną sesję naukową poświęconą techniczno-ekonomicznym perspektywom powiększenia bazy paszowej, jako jednego z ważniejszych problemów naszego rolnictwa. Szczególne zasługi położył przy jej przygotowaniu jeden z najczynniejszych członków tej sekcji, mgr inż. J. Karłowski. Pomocna była także w tym zakresie Katedra Technologii Rolnej oraz Katedra Ekonomiki Rolnictwa WSR pod kierunkiem prof. dra W. Staniewicza.

W grudniu 1959 r. Oddział zorganizował uroczystość jubileuszową poświęconą uczczeniu 50-letniej pracy naukowej prof. dra Edwarda Taylora, przygotowując na tę okazję specjalny rocznik Oddziału, w którym zamieszczono wiele ciekawych prac uczniów Jubilata.

W sierpniu 1959 r. zorganizowano również ankietę w sprawie nomenklatury stanowisk ekonomicznych w życiu gospodarczym. Materiały po opracowaniu zostały przekazane do Zarządu Głównego.

Ośrodek Konsultacji Gospodarczej w ciągu 1960 r. ożywił swą działalność przyjmując szereg ciekawych zleceń od władz na opracowanie monografii powiatów. Kierownictwo Ośrodka spoczywa w rękach mgra M. Miklaszewskiego. Nadzór nad Ośrodkiem z ramienia Zarządu sprawuje Rada Ośrodka pod przewodnictwem dra Wojciecha Karpińskiego. Ośrodek na nowej drodze organizacyjnej wykazał duże szanse rozwoju.

Oddział nawiązał ścisłejsze kontakty ze Stowarzyszeniem Absolwentów Sekcji Ekonomicznej UAM w Poznaniu oraz ze Stowarzyszeniem Absolwentów WSE w Poznaniu i Szczecinie. Nie udało się jednak nawiązać współpracy ze Stowarzyszeniem Księgowych.

Żywa działalność odczytowa w dwu sekcjach Oddziału oraz w kołach terenowych i zakładowych pozwala przypuszczać, że tak zorganizowana praca w tym podstawowym zakresie działalności jest prawidłowa i odpowiada potrzebom chwili.

Jednym z ważniejszych osiągnięć Oddziału było zorganizowanie przez Koło Ekonomistów przy Zakładach HCP w Poznaniu sesji naukowej, poświęconej zagadnieniom efektywności postępu technicznego w przemyśle. Sesja odbyła się w grudniu 1960 r. przy licznych udziałach uczestników z całej Polski. Stanowiła ona dalszy ciąg sesji naukowych zajmujących się problematyką ekonomiczną przemysłu, a zapoczątkowanych naradami w Skarżysku i Elblągu.

Działalność wydawnicza Oddziału doprowadziła, mimo dużych trudności, szczególnie finansowych, do wykonania nakreślonego planu wydawniczego i z końcem kwietnia 1961 r. ten dział pracy naszego Oddziału może się poszczycić już następującymi pozycjami: pięcioma „Rocznikami”, trzema sprawozdaniami z sesji naukowych oraz czterema pozycjami w dziale „Rozprawy i monografie” (E. Taylor *Historia rozwoju ekonomiki*, 2 tomy, Z. Zakrzewski *Polityka zbytu produktów rolnych*, W. Wilczyński *Podstawowe kierunki współczesnej teorii konkurencji* oraz J. Zajda *Zagadnienia przebudowy systemu finansowego gospodarki narodowej*). Wobec wzrastającego zakresu pracy powiększono skład Rady Redakcyjnej Wydawnictw o dalsze trzy osoby.

Z końcem okresu piętnastolecia utworzono dalsze koła PTE, a mianowicie: Koło Ekonomistów Spółdzielczości Wiejskiej w Poznaniu oraz koło terenowe w Pile. W stadium organizacyjnym znajdują się koła terenowe we Wrześni i w Koninie, co oznacza zbliżenie PTE do nowego okręgu przemysłowego Wielkopolski.

W ramach działalności kursowej nadal prowadzone są liczne kursy, z przewagą semestralnych i dłuższych. Dyrekcja Szkolenia Ekonomicznego wydała również trzy skrypty (dwa J. Popiela: *Zasady gospodarki finansowej państwowych przedsiębiorstw przemysłowych* oraz *Towar i pieniądz*, i jeden M. Jaślara: *Zarys ekonomiki inwestycji*).

W kwietniu 1961 r. liczba członków Oddziału osiągnęła 796 osób, co jest niewątpliwie wyrazem poważnego wysiłku organizacyjnego. Charakteryzując pracę minionego piętnastolecia wysuwa się wyraźnie na plan pierwszy znaczne poszerzenie pracy Oddziału. Nie oznacza to jednak obniżenia jej poziomu. Szereg bowiem poważnych wyników akcji wydawniczej, akcji kursowej, sesji naukowych, akcji odczytowej i pracy Ośrodka Konsultacji Gospodarczej pozostawia trwałe ślady wysiłków Oddziału w dziedzinie życia gospodarczego i nauki ekonomicznej Poznania i Wielkopolski.

Wojciech Karpiński

KONFERENCJA NAUKOWA POŚWIĘCONA ZAGADNIENIOM POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO

W dniach od 4 do 6 IX 1961 r. odbyła się w Warszawie konferencja naukowa poświęcona zagadnieniom postępowania administracyjnego, zorganizowana przez Komitet Nauk Prawnych PAN. W konferencji wzięli także udział goście z niektórych krajów socjalistycznych, mianowicie prof. L. Szamel (Węgry), prof. A. Hristov (Jugosławia), dr K. Svoboda (Czechosłowacja) oraz prof. G. Schulze i dr Unger (NRD). Obradom przewodniczyli prof. M. Jaroszyński i prof. S. Rozmaryn.

Podstawę do dyskusji stanowiły referaty wygłoszone przez doc. W. Dawidowicza (*Rola kodyfikacji postępowania administracyjnego w zabezpieczeniu praworządności socjalistycznej*), prof. J. Starościaka (*Środki prawne w postępowaniu administracyjnym*) oraz prof. F. Lrongchamps (*Trwałość decyzji administracyjnej*).

Doc. Dawidowicz zwrócił uwagę na znaczenie norm proceduralnych w danym systemie prawa administracyjnego. Im bardziej te normy są rozwinięte, „tym mniej jest miejsca dla dowolności lub przypadkowości działania poszczególnych organów administracji państwowej lub ich pracowników, tym bardziej prawidłowo działa aparat administracyjny i tym lepiej chronione są prawa i interesy obywateli”. Podniósł także fakt skodyfikowania postępowania administracyjnego w formie ustawy (aczkolwiek, jego zdaniem, w świetle Konstytucji kodyfikacja nie musiała być dokonana w tej formie). Przez to „postępowanie administracyjne zostało postawione pod względem stopnia mocy obowiązującej na równi z procedurami sądowymi”. Referent zajął się dalej zagadnieniem przedmiotowego zakresu k.p.a. (obejmuje on tylko „zewnętrzne” akty administracyjne), a następnie przeszedł do scharakteryzowania roli unifikacyjnej k.p.a. Wprowadzie problem unifikacji został rozwiązany w kodeksie w sposób kompromisowy, jednak kodeks otwiera możliwości do dalszej unifikacji (art. 194 § 4). Całkowita unifikacja została dokonana w zakresie skarg i wniosków. Referat zwrócił następnie uwagę na odrębność instytucji postępowania administracyjnego i instytucji procedur sądowych, która wynika ze szczególnych cech procesu administracyjnego (nierówność stron). Zajął się wreszcie rolą zasad ogólnych k.p.a.

Prof. Starościak wyszedł od próby definicji pojęcia „środek prawny”; są to „te instytucje proceduralne, które służą uczestnikowi postępowania w celu uzyskania zmiany treści rozstrzygnięcia (postanowienia lub decyzji) administracyjnego. W porównaniu do postępowania z 1928 r. k.p.a. zmierza do wyeliminowania tzw. środków niedoskonałych oraz — w imię ochrony interesu społecznego — do rozszerzania kręgu uczestników powołanych do wnoszenia środków prawnych (prokurator i organizacje społeczne). Zaletą k.p.a. jest także wyraźne rozgraniczanie kategorii środków prawnych, co oznacza „większą ścisłość regulacji prawnej działania organu administracyjnego”, z drugiej zaś strony obywatel przygotowany jest na konsekwencje, jakie wywołać może jego wystąpienie. Do środków prawnych zaliczył referent odwołanie, zażalenie, wniosek o wznowienie postępowania, wniosek o zmianę decyzji z urzędu oraz skargę. Rozpatrzył je następnie na tle porównawczym (Węgry, Jugosławia, Czechosłowacja, NRD). Uregulowanie np. odwołania wykazuje dość znaczne różnice, głównie w zależności od ustosunkowania się do zasady podwójnego podporządkowania (najdalej w kierunku „poziomym” poszła procedura czechosłowacka). Rozstrzygnięcie organu odwoławczego jest w Czechosłowacji merytoryczne, w Polsce i Jugosławii także kasacyjne. Również uregulowanie „reformatio in peius” wykazuje pewne różnice. Wniosek o wznowienie postępowania jest wyodrębniony tylko w procedurze polskiej i jugosłowiańskiej. Przechodząc do omówienia skargi referent zwrócił uwagę na odróżnienie skargi od odwołania i innych środków prawnych w omawianych kodyfikacjach oraz na konieczność reglamentacji prawnej skargi (co nie może — rzecz jasna — wiązać się z ograniczeniem praw obywateli do posługiwania się skargą); reglamentacja ta jest najmocniej wyrażona w ustawodawstwie węgierskim. Cechą szczególną rozwiązania polskiego jest uregulowanie sytuacji skarg składanych ze pośrednictwem prasy, radia itp. oraz uregulowanie prawne krytyki dokonywanej przy użyciu tych środków. Prof. Starościak poruszył także sprawę środków wnoszonych przez prokuraturę w postępowaniu administracyjnym, a następnie zajął się kontrolą sądową nad administracją, znaną procedurze węgierskiej.

Prof. Longchamps wyszedł od danych społecznych i wynikających stąd postulatów dla trwałości decyzji administracyjnej. Tam, gdzie mamy do czynienia z obsługą życiowych potrzeb ludności (np. świadczenia w dziedzinie zdrowia i ubezpieczeń społecznych, gospodarka zasobami mieszkaniowymi), postulat trwałości decyzji (stabilizacja tego, co jednostka uzyskuje) jest oczywisty. Również decyzje dotyczące indywidualnej własności użytków rolnych (np. scalanie gruntów), jak i decyzje dotyczące warunków produkcji w gospodarstwach indywidualnych i spółdzielczych, powinny być w zasadzie trwałe. Inaczej w przypadkach działalności podlegającej regulacji stosownie do wymogów polityki gospodarczej (rzemiosło, niektóre dziedziny handlu i in.) oraz w dziedzinie ochrony porządku i bezpieczeństwa (pozwolenia na broń, na wyjazd za granicę i in.) — tutaj oczywisty jest postulat możliwości odwołania decyzji. Referent zwrócił następnie uwagę na momenty społeczne w kształtowaniu się decyzji i w jej kontroli (współdziałanie inicjatywy społecznej z administracją itd.). Jego zdaniem, „w nowych warunkach społecznych, w jakich decyzja dojrzewa, a następnie jest kontrolowana — decyzja przemyślana, prawidłowa i powzięta z udziałem strony powinna być w zasadzie trwała”. Przechodząc do rozwiązań prawnych kodeksu prof. Longchamps podkreślił fakt wzmocnienia zasady trwałości decyzji ostatecznych (art. 12) sankcją art. 137 § 1 pkt 3. Wśród wyjątków od zasady trwałości referent odróżnił uchylanie obligatoryjne (w przypadku istnienia wad powodujących nieważność oraz wad skutkujących wznowieniem postępowania), odwołalność fakultatywną (art. 135—136

k.p.a.; referent zastanawiał się tutaj nad kwestią, czy, jeśli z decyzji wynika tylko „interes prawny” nie będący „prawem” strony, lub tylko „obowiązek”, to czy taka decyzja może być dowolnie zmieniona lub uchylona), odwołalność subsydiarną (art. 141) oraz odwołalność przewidzianą w przepisach szczególnych. W granicach określonych tymi wyjątkami istnieje „odporność” decyzji. Nie naruszają jej przepisy o skargach (ani o sprzeciwie prokuratora). Referent zastanawiał się także nad przydatnością użycia pojęcia „prawomocność” i stwierdził, iż sama koncepcja prawomocności jest na gruncie k.p.a. zupełnie możliwa w odniesieniu do decyzji ostatecznych, z których ktoś nabył prawo. Zwrócił wreszcie uwagę na związki między prawem materialnym a prawem procesowym; uwydatniają się one przede wszystkim na początku postępowania (legitymacja procesowa) oraz na końcu, gdzie kryterium trwałości decyzji jest „prawo” nabyte przez stronę.

W dyskusji poruszono i rozwinięto szereg zagadnień.

Problemem formy kodyfikacji zajął się m. in. prof. S. Rozmaryn. Polemizując z doc. Dawidowiczem stwierdził, iż forma ustawy jest bezsporna, gdyż kodeks reguluje wzajemne obowiązki organu i obywatela, Podobne stanowisko reprezentowali: doc. Z. Janowicz, który podkreślił, że kodeks należy do rzędu ustaw powstałych w drodze szczególnego trybu, mianowicie szerokiej dyskusji publicznej, oraz dr J. Stembrowicz, który zwrócił uwagę, iż kodeks reguluje również kompetencje organizacji społecznych.

Kilku dyskutantów zwracało uwagę na konieczność współdziałania kodeksu z innymi aktami normatywnymi: ustawą o radach narodowych (prof. W. Brzeziński i M. Jaroszyński) oraz prawem budowlanym, górniczym i wodnym (prof. W. Brzeziński).

Zająto się również sprawą zakresu stosowania k.p.a. M. in. mgr L. Krotkiewska, radca prawny Ministerstwa Zdrowia, podniosła to zagadnienie w odniesieniu do służby zdrowia. Gdyby np. odmowa przyjęcia chorego do szpitala miała być traktowana jako decyzja administracyjna, wówczas należałoby dopuścić odwołanie, powoływanie biegłych itp., co wywołałoby skutki społecznie nieuzasadnione.

Poruszono także zagadnienie stosunku procedury administracyjnej do procedur sądowych. Prof. J. Litwin polemizował z referatem doc. Dawidowicza, który zdaje się negować pokrewieństwo tych procedur. Mówca nie widzi także „rzekomo ustalonej w naszym ustawodawstwie wyższości orzeczeń sądowych nad decyzjami administracyjnymi”, nawiązując zaś do referatu prof. Starościaka kwestionuje twierdzenie, „że orzecznictwo sądowe wywiera zbawienny wpływ pośredni na przestrzeganie przepisów prawa przez organy administracji”. Polemizując z referatem doc. Dawidowicza, prof. Litwin i prof. A. Hristov zwracali uwagę na równość stron w k.p.a.

W sprawie środków prawnych wypowiedało się wielu dyskutantów. Prof. M. Zimmermann nawiązując do referatu prof. Starościaka podał w wątpliwość fakt zaliczenia skargi do środków prawnych. Zaliczenie to zależy, rzecz jasna, od definicji, jaką przyjmiemy, jednak w definicji referatu skarga nie mieści się.

Prof. L. Szamel omówił system środków prawnych obowiązujących w postępowaniu administracyjnym węgierskim z 1957 r. W systemie tym znajduje się m. in. wniosek strony (lub prokuratora) do sądu o unieważnienie lub zmianę decyzji admin. Wniosek taki może być złożony tylko w niektórych przypadkach.

Doc. Włodyka zwrócił uwagę na duże tradycje instytucji nadzoru ogólnego — powstała ona już w państwach absolutystycznych (Francja, Rosja Piotra Wielkiego). Obecnie poza państwami socjalistycznymi istnieje także w Szwecji, Finlandii

i Danii. Ustosunkowując się do poglądów na temat klasyfikacji sprzeciwu prokuratorskiego, mówca, podobnie jak prof. Starościał (inaczej prof. Longchamps i Brzeziński) nie uważa sprzeciwu za nowy środek prawny.

Z poglądem tym polemizował w dalszym toku dyskusji dr Paliwoda z Prokuratury Generalnej, uzasadniając swe stanowisko m. in. przez przeprowadzenie porównania z systemami niektórych państw socjalistycznych, oraz dr Stembrowicz. Doc. Włodyka podniósł także wątpliwość, czy wystąpienie prokuratora generalnego należy traktować jako sprzeciw.

Prof. Schulze wspomniał o rozpatrywaniu skarg (Eingaben) ludności przez komisje rad i wydziały. Uważa, iż w ustawodawstwie NRD nie ma różnicy między środkami prawnymi a skargami.

Doc. Janowicz, ustosunkowując się do klasyfikacji środków prawnych w referacie prof. Starościała, stwierdził, iż uznanie skargi, za środek prawny zależy, jak wspomniał prof. Zimmermann, od definicji pojęcia „środek prawny”. Pojęcie to musiałyby jednak być bardzo szerokie. Skarga różni się istotnie od „klasycznych środków prawnych” z odwołaniem na czele. Jej celem jest przede wszystkim zwrócenie uwagi organu nadzorczego. Tylko w przypadkach art. 164—165 k.p.a. skarga może mieć charakter środka prawnego. Tutaj jednak następuje swoista transformacja (prof. Bigo) skargi na środek prawny na warunkach określonych w tych artykułach. W katalogu środków wymienionych w referacie nie znalazła się natomiast prośba o przywrócenie terminu. Sprawa klasyfikacji środków wiąże się zresztą z ogólniejszym zagadnieniem, które w referatach nie znalazło może pełnego wyrazu, mianowicie stosunku postępowania skargowego do postępowania administracyjnego.

Stosunkiem interesu społecznego do interesu indywidualnego w postępowaniu administracyjnym zajął się przede wszystkim prof. E. Iserzon. Nawiązując do referatu doc. Dawidowicza zwrócił uwagę na niechętnie ustosunkowanie się do ochrony jednostki jako głównego celu postępowania administracyjnego. Podkreślił, że realizacja zasady socjalizmu „każdemu według jego potrzeb” to także realizacja ochrony praw jednostki. Kodeks potrzebny jest przede wszystkim jednostce. Uważa, że między interesem prawnym jednostki a interesem społecznym nie może być sprzeczności obiektywnej. Jest to bowiem taki interes, któremu suweren dał ochronę prawną, a przez to uznał, że realizacja tego interesu leży w interesie społecznym. Inaczej w sporze — chodzi tu o sprzeczność subiektywną.

Prof. Brzeziński stwierdził, że ustawodawca wyrzekł się w kodeksie generalnego zwolnienia od uzasadnienia i pełnej reformatio in peius, wprowadził natomiast w celu ochrony interesu społecznego nowe środki prawne (udział organizacji społecznych i prokuratora, inne uregulowanie skarg i wniosków). Prof. Rozmaryn polemizował ze „swoistą teorią bezkonfliktowości” w wypowiedzi prof. Iserzona.

Doc. Janowicz zauważył, że pewną pomoc przy rozwiązywaniu konfliktu między interesem społecznym a indywidualnym może oddać zróżnicowanie skali „interesu społecznego” w k.p.a. („kwalifikowany” interes społeczny występuje tam np. gdy chodzi o trwałość decyzji, art. 141).

Dr B. Graczyk zastanawiał się, czy słuszne jest postawienie na jednej płaszczyźnie organizacji społecznej dopuszczonej do udziału w postępowaniu i prokuratura.

Szeroka dyskusja rozwinęła się nad zagadnieniem trwałości decyzji. Prof. Litwin zwrócił uwagę na niepokojąco częste nadużywanie w praktyce art. 137 § 1 pkt 2. Prof. Zimmermann nawiązując do referatu prof. Longchamps za-

kwestionował tezę, że art. 12 stosuje się również do skarg i wniosków (z czym referent zgodził się). Sądzi, iż kontrowersją, o której mówi referat, czy w postępowaniu z roku 1928 zasadą była odwołałość decyzji, a wyjątkiem nieodwołałość (co mogło mieć znaczenie, jak to podnosi referent, ze względu na to, na którą stronę działa domniemanie), była nieistotna. Chodziło tu po prostu o dwie różne dziedziny, co do których różny był postulat społeczny. W sprawach, w których chodzi o prawo podmiotowe, interes jednostki — a i państwa, skoro takie prawo przyznaje — postulatem jest trwałość decyzji. W sprawach, w których nikt nie nabył prawa (np. gdy chodzi o obowiązek), postulat jest wprost przeciwny. Stąd odmienne rozwiązanie pozytywno-prawne, również k.p.a., w obu tych dziedzinach. W dalszym ciągu prof. Zimmermann stwierdził, że zagadnienie trwałości decyzji nie jest tylko zagadnieniem procesowym. W toku całego (postępowania istnieje jego związek z prawem materialnym (strona). Nie można tu więc pominąć również materialnego punktu widzenia. Zaznacza się to przy nieważności decyzji: strona może ją ocenić na swoje ryzyko. Osobnym zagadnieniem, nie poruszonym w referacie, jest możliwości procesowego usanowania (czy usankcjonowania) wad. Mówca stwierdził następnie, że podstawą każdej decyzji jest norma prawna zastosowana do określonego stanu faktycznego. Gdy stan ten zmienia się tak, iż wywołuje inne rozwiązania prawne, ważność decyzji upada. Nawiązując do rozważań referenta na temat pojęcia „interesu prawnego” i „prawa” w k.p.a. prof. Zimmermann wyraził pogląd, że przez „interes prawny” (art. 25) k.p.a. rozumie prawnie przewidzianą możliwość uzyskania prawa indywidualnego albo zmniejszenia czy zniesienia obowiązku (interes prawny jest więc „prawem potencjalnym”). Natomiast nabyte „prawo” (np. art. 135) jest wynikiem wydanej w toku procesu normy indywidualnej.

Prof. I s e r z o n uważa, że w diskutowanym temacie mamy „*verbis disputatio*”. Należy rozgraniczyć pojęcia: odwołałość jest pojęciem prawa materialnego, prawomocność — zasadą proceduralną (zakaz uchylecia wskutek zmiany poglądu organu na tę samą sytuację), ostateczność także zasadą proceduralną, lecz w innej płaszczyźnie (decyzja nie podlega zaskarżeniu w toku instancji). Jeżeli chodzi o zasadę „*rebus sic stantibus*”, to jest to zagadnienie prawa materialnego: „*nova causa*” powoduje uchYLECIE dawnej decyzji. Mówca podkreślił, iż prawomocność jako pojęcie procesowe nie oznacza niewzruszalności.

Prof. Bigo zwrócił uwagę na to, że w k.p.a. nie ma przepisu o „*Privilegium novorum*”. Mówca odrzuca pojęcie prawomocności materialnej takiej, jakie wykształciło się w prawie sądowym („jest to figura par excellence prawa sądowego”). Między sądownictwem a administracją istnieje nie tylko różnica organizacyjna, ale i funkcjonalna: sądy są powołane do rozstrzygania sporów i ustalania stosunków. Odrzucanie takiego pojęcia nie oznacza odrzucenia idei trwałości decyzji administracyjnej. Idea ta wynika bowiem z zasady ochrony praw obywatela. Prof. Bigo zgodził się z poglądem prof. Zimmermanna co do stosunku pojęć „prawo nabyte” i „interes prawny” w k.p.a.

Dr J e n d r o ś k a podniósł problem, czy w przypadkach wymienionych w art. 137 mamy w ogóle do czynienia z decyzją administracyjną.

Prof. R o z m a r y n podzielił tezę prof. Longchamps, iż kodeks utrwała zasadę, trwałości decyzji. Jego zdaniem, trwałość to nie tylko problem procesowy (podzielił tu stanowisko prof. Zimmermanna i Iserzona). Uwydatnia się to zwłaszcza w trzech kierunkach. I tak z k.p.a. nie wynika, że decyzja jest nieważna tylko wtedy, jeśli to zostanie stwierdzone decyzją. Art. 137 nie oznacza także, iż sądy nie mogą badać ważności niezależnie od tego artykułu. Sankcja trwałości z art.

137 § 1 pkt 3 („ne bis in idem”) nie działa, jeśli mamy inną sprawę. Nawiązując do przemówienia prof. Szamela (z uwagi na analogiczne do art. 33 ust. 3 naszej Konstytucji postanowienia konstytucji węgierskiej) mówca wyraził pogląd, iż po wejściu w życie k.p.a., który stwarza wyczerpujące przepisy dotyczące uchyleń, można wykonywać ten przepis konstytucyjny tylko w zakresie, jaki dopuszcza kodeks.

Dr S v o b o d a mówił o odwołalności decyzji w prawie czeskim. W postępowaniu z 1960 r. nie mówi się wyraźnie o prawomocności, spotyka się natomiast to pojęcie w niektórych ustawach specjalnych. Praktyka stosuje uchylene lub zmianę decyzji tylko w przypadkach naruszenia prawa. Na tle ustawodawstwa czeskiego uważa, iż prawomocność wyraża się w ustanowieniu praw materialnych oraz w tym, że decyzja ustanawiająca te prawa nie może być zmieniona ani wskutek odwołania, ani z urzędu przez organ, który ją wydał. Mówca zatrzymał się dłużej nad sprawą uchylania decyzji administracyjnej w podporządkowaniu poziomym.

Dr W. L a n g zajął się m. in. zagadnieniem aktów nieważnych. Może tu powstać kwestia restitutio in integrum. Uważa także, że wydanie aktu nieważnego (np. nakaz wykonania działania przestępnego) jest zamachem bezprawnym uzasadniającym prawo obrony koniecznej z art. 21 k.k.

Mgr M ł y ń c z y k, radca prawny Prezydium MRN w Białymstoku, potwierdził uwagę prof. Litwina o niepokojąco częstym nadużywaniu art. 137 § 1 pkt 2 (co gorzej — w kierunku rozszerzającej interpretacji tego przepisu idą także sprzeciwy prokuratorskie).

Mgr S t o b i e c k i, radca prawny Prezydium WRN w Lublinie, podniósł kwestię, jak traktować w praktyce decyzje podpisane przez jednego członka prezydium (prof. Rozmaryn wyjaśnił, iż nie jest to w ogóle decyzja, wydana bowiem została przez organ nienależycie obsadzony).

Dr K o z ł o w s k a zwróciła uwagę na częste nieuzasadnione uchylanie decyzji w postępowaniu lokalowym.

Poważne miejsce w dyskusji zajął także problem jednolitości stosowania przepisów k.p.a. i ewentualnej jego nowelizacji. Postulat nowelizacji niektórych przepisów k.p.a. (zwłaszcza art. 137 § 1 pkt 2 — por. wyżej) zgłosił prof. Litwin. Postulatowi temu sprzeciwili się prof. B i g o, prof. R o z m a r y n, doc. J a n o w i c z i prof. J a r o s z y ń s k i.

Prof. R o z m a r y n wskazał na zupełną niecelowość nowelizacji w kilka zaledwie miesięcy po wydaniu kodeksu. Sądzi, iż wszystko, co się zrobi dla zapewnienia jednolitości orzecznictwa, będzie wobec braku sądownictwa administracyjnego tylko surogatem. Był projekt utworzenia komisji przy Radzie Ministrów, komisja taka nie miałaby jednak charakteru sądowego. To są paliatywy, które nie zastąpią nadzoru sądowego. Powinna się wśród nas toczyć na ten temat dyskusja. Mówca sądzi, iż zgodnie z koncepcją Lenina prokurator powinien kierować sprawę do sądu (niekoniecznie sądu administracyjnego).

Doc. J a n o w i c z podkreślił, iż każda podstawowa ustawa powinna mieć jak najdłuższy żywot z uwagi na konieczność ugruntowania się w świadomości społeczeństwa; trwałość k.p.a. to także sprawa ugruntowania zaufania obywatela do organów administracyjnych. Powinniśmy dyskutować jedynie nad pełną realizacją postanowień kodeksu. Są tu niewątpliwie pewne trudności. Jedną z nich, chyba podstawową, jest brak organu niezależnego od administracji, który by wytyczał linie orzecznictwa. Mówca podziela w pełni zdanie prof. Rozmaryna, iż wszystko co się zrobi dla zapewnienia jednolitości orzecznictwa administracyjnego będzie

z uwagi na brak sądownictwa administracyjnego tylko namiastką. Dodaje, że twórcza rola orzecznictwa sądowego, będącego odbiciem potrzeb życia, usuwa z reguły na długo potrzebę nowelizacji.

Prof. J a r o s z y ń s k i zauważył, iż szybka nowelizacja poszczególnych przepisów powoduje łamanie jednolitości ustawy. Sądzi, iż jedyną właściwą drogą jest przygotowanie rewizji całości po dłuższym okresie obowiązywania kodeksu. Mówca stwierdził następnie, iż istotną funkcją prokuratury byłoby przenoszenie sprawy do sądu.

Wiele materiału wniosły tu głosy przedstawiciele praktyki. I tak dyr. Keck z Urzędu Rady Ministrów mówi o działalności zespołu doradczego przy Urzędzie RM, który udziela opinii w sprawach precedensowych lub budzących podstawowe wątpliwości. Nie mają one jednak charakteru interpretacji autentycznych. Zespół wypowiedział się dotąd w sprawie decyzji warunkowych (uznał je za niedopuszczalne w świetle k.p.a.) oraz co do zakresu k.p.a. (stosuje się go tylko w zakresie administracji władczej). Nie wypowiedział się jeszcze w przedmiocie interpretacji art. 2 § 1 (niektóre resorty lansują tezę, iż k.p.a. należy stosować także w sprawach pracowników).

Mgr S t o b i e c k i podniósł, iż ministerstwa udzielają wyjaśnień co do k.p.a. pod kątem widzenia swych resortowych potrzeb. Praktyka odczuwa dotkliwy brak miarodajnych jednolitych wyjaśnień.

Mgr K r o t k i e w s k a zwróciła uwagę na zasadnicze modyfikacje, jakie wprowadza w stosunku do k.p.a. jedno z rozporządzeń Ministra Zdrowia (np. tam, gdzie k.p.a. przewiduje zawieszenie, w rozporządzeniu jest umorzenie; rozporządzenie przywraca także wbrew kodeksowi instytucję pozostawienia sprawy bez biegu itd.).

W dyskusji podkreślano także wybitne znaczenie k.p.a. dla umocnienia praworządności. Zwracano zwłaszcza uwagę na trafność tezy prof. Longchamps, iż „zasady ogólne” k.p.a. zastępują nam część ogólną prawa administracyjnego (prof. Litwin i Zimmermann).

Prof. H r i s t o v podkreślił, iż postępowanie administracyjne nie jest, jak niektórzy sądzą, jakąś formalistyką, lecz bardzo ważnym instrumentem w umocnieniu praworządności. Postępowanie administracyjne poprawia moralność administracji przez wprowadzenie zasady jawności i odpowiedzialności urzędnika, usuwa arbitralność administracji, wprowadza nową etykę urzędnika jako sługi narodu. Zbliża także organy do ludności i w ten sposób pozwala usuwać konflikt między interesem indywidualnym i społecznym.

Mgr M ł y ń c z y k stwierdził, iż zasługą ustawy o radach narodowych i k.p.a. jest fakt, iż administracja coraz częściej działa „na podstawie prawa” (poprzednio starano się dopiero o działania „w ramach prawa”).

Odpowiadając na uwagi dyskutantów, prof. Starościak zwrócił m. in. uwagę na sprawę „harmonizacji interesu obywatela i interesu społecznego”. Na pewno interesem obywatela jest również sprawne funkcjonowanie administracji, zwłaszcza gdy chodzi o świadczenia państwa (renta, świadczenia szkolne itd.). Stąd dewiza: „przeciążenie postępowania administracyjnego środkami prawnymi może nie służyć ochronie interesów obywatela”.

Prof. L o n g c h a m p s wyjaśnił m. in., iż dał koncepcję procesową prawomocności, zgodnie z tendencjami w literaturze, że jednak nie wyklucza takiej koncepcji w świetle prawa materialnego (co np. mogłoby rozwiązać problem „nova causa”).

Konferencję należy ocenić jako bardzo udaną (prof. R o z m a r y n uznał ją w słowie końcowym za jedną z najbardziej interesujących konferencji Komitetu).

Pozwoliła ona na szeroką wymianę zdań między pracownikami nauki oraz, z drugiej strony, między przedstawicielami nauki i praktyki. Umożliwiła także konfrontację reguł naszego postępowania administracyjnego z postępowaniami innych krajów socjalistycznych. Udział przedstawicieli tych krajów wpłynię także (jak to podkreślił prof. Hristov) na popularyzację k.p.a. poza granicami naszego państwa.

Zbigniew Janowicz

PARYSKIE OŚRODKI BADAŃ RYNKOWYCH

Stosunkowo wysoki stopień zainwestowania kapitału w sferze obrotu towarowego i duża pojemność rynku wewnętrznego Francji w parze z eksponowaną rolą jej stolicy w życiu gospodarczym i umysłowym całego kraju poniekąd tłumaczą nam obecną pozycję Paryża jako poważnego centrum badań rynkowych. Do studiów z tego zakresu pobudza także waga i złożoność problemów, z którymi współczesny handel we Francji i w innych krajach kapitalistycznych ma do czynienia. Aparat pośrednictwa w obrocie oraz szczebel detalu są silnie przeinwestowane i nadmiernie rozdrobione. Na 10 tysięcy mieszkańców przypada w Polsce około 55 punktów sieci detalicznej, we Francji około 170. Przedsiębiorstwa jednoosobowe liczebnie przeważające wymagają niezwłocznej modernizacji, która nie będzie dla ich ogółu osiągalna tak długo, jak długo, przytłoczone konkurencją potężnych firm handlowych, będą one skazane zaledwie na wegetację. Trudności handlu dotyczą nabywców, odbijając się na płaconych przez nich cenach, jak również na jakości towaru. Wzmaga się więc ruch prokonsumencki, który szuka skutecznych sposobów zabezpieczenia zagrożonych interesów spożywców. Niezależnie od tego polityka gospodarcza Francji opiera się na ogólnym założeniu, że po uczynieniu wysoce produktywnymi przemysłu i rolnictwa przyszła kolej na unowocześnienie sektora „tertiaire”, tj. handlu, dotąd bardzo zacofanego.

Niżej podpisany miał możliwość odwiedzenia w czerwcu 1961 r. ważniejszych paryskich ośrodków badań rynkowych, w których zagadnienia te i pokrewne są przedmiotem dociekań i studiów.

W ramach Commissariat Général du Plan d'Équipement et de la Productivité działa specjalna komisja modernizacji handlu. W tej chwili przygotowuje ona na lata 1962—1966 plan czteroletni unowocześnienia handlu, przy czym wysiłki swe skierowuje głównie na zapewnienie postępu technicznego i efektywności licznych drobnych placówek sprzedaży detalicznej, których sytuacja rynkowa i materialna jest szczególnie niepomyślna. Wychodzi się tu z założenia, że aparat handlowy, zwłaszcza w postaci małych sklepów, jest w porównaniu z przemysłem technicznie zapóźniony. Sklepy te, dokonywując sprzedaży po względnie niskich cenach, są chętnie odwiedzane przez klientelę mniej zamożną, trzeba mu jednak zapewnić trwałe podstawy rentowności i to właśnie przez jego unowocześnienie i reorganizację. Nad ulepszeniem drobnego handlu pracują też we własnym zakresie różne instytucje, mające swych przedstawicieli w składzie wspomnianej wyżej komisji modernizacji handlu.

Główną rolę odgrywa tu utworzony w 1945 r. Centre d'Études du Commerce (CEC), którego dyrekcję po niedawnej śmierci pani Ch. Billard przejął dotychczasowy sekretarz generalny, bardzo czynny na polu naukowym Michel David. Przedmiotem działalności CEC są studia badawcze, informacja oraz dokumentacja, prowadzona zwłaszcza pod kątem widzenia podniesienia produktywności przedsiębiorstw, doskonalenia techniki operacji handlowych i polepszenia usług świad-

czonych konsumentowi. Organizowane przez CEC sesje i konferencje poglądowe, tudzież jego akcja wydawnicza i konsultacyjna spełniają rolę upowszechniania wśród kupców właściwych wypracowanych przez niego metod pracy i postępu technicznego.

Jedno ze studiów powstałych w CEC, pt. *Marche structure, problèmes du commerce dans le Bas Rhin*, zawiera ciekawe wyniki badań ankietowych prowadzonych w tym departamencie, a zmierzających do naświetlenia stanu i perspektyw rozwojowych jego rynku, m. in. z punktu widzenia postępu technicznego w handlu. Zasługuje na uwagę fakt współdziałania w toku tych badań CEC z katedrą geografii stosowanej Uniwersytetu w Strasburgu, która wykonała prace kartograficzne. Wspomniane studium jest interesujące również z tego względu, iż orientuje w podstawach i sposobach statystycznego badania terenowego procesów rynkowych w warunkach współczesnego kapitalizmu. Okazuje się, że iloma trudnościami, znacznie większymi niż u nas, spotyka się badający przy szacowaniu dochodów i wydatków pieniężnych ludności danego terenu.

Również charakter regionalny ma studium planistyczne Lucien-Jean Brochet, pt. *Coup d'oeil prospectif sur Besançon en 1975 et ses structures commerciales* (Economie et Realités franc-comtoises, kwiecień 1961), gdzie wysunięto koncepcję stworzenia obok Besançon miasta-satelity pod nazwą Planoise o nowożytnej strukturze mieszkalno-handlowej. CEC zajmuje się żywo procesami przystosowania organizacji handlu detalicznego do nowego budownictwa mieszkaniowego. Jedną z jego niedawnych sesji naukowych poświęconą była właśnie zagadnieniu tzw. urbanisme commercial.

Kiedy mowa o CEC, trzeba wspomnieć o ściśle z nim współpracującym Service Interconsulaire du Commerce et de la Distribution (SICOD). Jest to organ powołany w 1953 r. przez regionalne i paryskie izby handlowe. Zadaniem SICOD jest poszukiwanie metod i wskazywanie zabiegów organizacyjno-technicznych, sprzyjających wzrostowi produktywności aparatu handlowego. Podobne, lecz bardziej praktyczne cele przyświecają instytucji pod nazwą Centre de formation des assistants techniques du Commerce et consultants commerciaux (CEFAC). Głównym zadaniem Ośrodka jest przygotowywanie pokażnej liczby w pełni kwalifikowanych doradców, którzy mają iść w teren i pomagać drobnym kupcom indywidualnym udzielając im wskazówek i pouczeń oraz wdrażając do racjonalnego gospodarowania. Ów „consultant commercial” jest też propagatorem i inspiratorem, który ma przekonywać drobnych kupców o celowości stosowania nowoczesnej techniki sprzedaży, nakłaniać do działania zespołowego, tudzież wspierać przez służeńie prawidłową oceną stanu przedsiębiorstwa i rynku.

Zainteresowanym problematyką współczesnego handlu wewnętrznego w krajach kapitalistycznych duże usługi oddaje bogato zaopatrzona biblioteka Chambre de Commerce w Paryżu rue Châteaubriand. Szczególną wartość przedstawiają oczywiście publikacje poza tą biblioteką niedostępne.

Najpoważniejszym we Francji instytutem badań nad spożyciem jest Centre de recherches et de documentation sur la consommation (CREDOC) z siedzibą w Paryżu, założony w 1953 r. i pozostający pod ogólną dyrekcją F. L. Closona i bieżącą sekretarza generalnego G. Rottier. Instytut opracowuje szacunki całkowitego spożycia ważniejszych artykułów, zestawia „tablice konsumpcji” wykazujące rozkład wydatków pieniężnych ludności w przekroju czasowym i regionalnym, bada zachowanie się konsumenta określając w tym celu m. in. współczynniki dochodowej elastyczności popytu, a na koniec — zajmuje się prognozami spożycia oraz metodologią studiów w tej dziedzinie. Wyniki swoich badań ogłasza CREDOC w Annales de

Recherches et de Documentation sur la Consommation. Głównymi podstawami badań są z jednej strony budżety domowe obejmujące 20 tysięcy rodzin, z której to liczby wyodrębnia się w drodze losowań w ciągu roku 4 grupy po 5 tysięcy rodzin do kolejnej analizy, a z drugiej strony — materiały ogólnej statystyki gospodarczej, z których wyprowadza się serie czasowe w odniesieniu do spożycia 200 grup artykułów. Warto nadmienić, że CREDOC przyjmuje na staże szkoleniowe młodych pracowników nauki z różnych krajów.

Jak już wspomniano, we Francji rozwija się ruch prokonsumencki, zmierzający do zapewnienia ochrony interesów spożywcy i mający swoje odpowiedniki w Belgii, Holandii, we Włoszech i innych krajach kapitalistycznych. W Paryżu ma swoją siedzibę założone w 1951 r. i pozostające pod prezesurą A. Romien stowarzyszenie Union fédérale de la Consommation (UFC). Unia łączy wysiłki ogółu organizacji zainteresowanych w polepszeniu pozycji konsumenta na rynku, upowszechnia wszelkie materiały i pobudza różnorodne poczynania mogące pomóc w zabezpieczeniu jego interesów. W tym celu inicjuje studia nad spożyciem, ześrodkowuje informacje z tego zakresu, występuje z projektami do władz oraz utrzymuje łączność z ugrupowaniami konsumentów we Francji i za granicą. UFC jako federacja raczej tylko patronuje różnym przejawom ruchu prokonsumenckiego, natomiast bardziej konkretne prace prowadzi, mająca też odpowiedniejszy profil społeczny, organizacja pod nazwą Organisation générale des consommateurs (ORGECO), skupiająca przedstawicieli syndykatów zawodowych i kooperatyw, a której prezesura spoczywa w rękach p. Antoniego. Na działalność tej organizacji nie miały wpływ wywiera ruch robotniczy, a m. in. Force ouvrière.

Nie można wreszcie pominąć aktywności w tej dziedzinie spółdzielczości spożywców. Wprawdzie jej udział w stanie liczebnym sieci handlu detalicznego we Francji jest nieznaczny, obsługuje ona jednak w poszczególnych regionach ogółem prawie 3 miliony rodzin — swych członków. Ruch spółdzielczości spożywców jest zorganizowany w Fédération Nationale des Coopératives de Consommation (FNCC) z Marcel Brotem jako aktualnym prezesem. Federacja walczy o obniżkę cen płaconych przez konsumenta, poszukując w tym celu różnorodnych możliwości kompresji kosztów handlowych. Dokłada ona również starań, by ochronić spółdzielnie przed konkurencją przedsiębiorstw kapitalistycznych, kapitału bankowego, m. in. Rotschilda, i zagranicznego, np. angielskiego koncernu Weston, przeznaczonych do tworzenia nowych „supermarketów”, jak również drobnego kupiectwa, które coraz silniej się zrzesza dla wspólnego zakupu.

Niżej podpisany odwiedził również mający swą siedzibę w Paryżu Institut de science économique appliquée, gdzie na zaproszenie jego dyrektora prof. F. Perroux wygłosił prelekcję pt. *Le marche des biens de consommation en Pologne*.

Zbigniew Zakrzewski

ROZPRAWY DOKTORSKIE NA WYDZIALE PRAWA UAM I WSE W POZNANIU W OKRESIE OD 1.V DO 31 VIII 1961 R.

1. Mgr Mieczysław Tyczka, ur. 13 IV 1925 r. w Witkowie, studiował w latach 1946—1947 i 1949—1950 na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Spory przedumowne*. Promotor: prof. dr Władysław Siedlecki; recenzenci: prof. dr Józef Górski i doc. dr Edmund Wengerek (Lublin). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 1 VII 1961 r.

2. Mgr Józef Boroń, ur. 12 I 1920 r. w Jęzorze, studiował w latach 1946—1950 w Akademii Handlowej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Rozmieszczenie przemysłu na ziemiach woj. zielonogórskiego*. Promotor: doc. dr Stanisław Smoliński; recenzenci: prof. dr Florian Barciński i doc. dr Józef Popkiewicz. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 31 V 1961 r.

3. Mgr Elżbieta Czerwińska, ur. 22 VII 1925 r. w Częstochowie, studiowała w latach 1946—1950 w Akademii Handlowej w Poznaniu, uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Podstawy samodzielności finansowej przedsiębiorstw państwowych w socjalizmie*. Promotor: doc. dr Janusz Wierzbicki; recenzenci: prof. dr Stefan Bolland i doc. Jan Lipiński. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 13 V 1961 r.

4. Mgr Zdzisław Dąbrowski, ur. 9 XII 1927 r. w Szubinie, studiował w latach 1948—1953 w Akademii Handlowej i Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Makroekonomiczny rachunek gospodarki kapitalistycznej*. Promotor: doc. dr Seweryn Kruszczyński; recenzenci: doc. dr Janusz Wierzbicki i doc. dr Henryk Edel-Kryński. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 31 V 1961 r.

5. Mgr Konstanty Eckhardt, ur. 11 III 1927 r. w Tarnopolu, studiował w latach 1946—1950 w Akademii Handlowej w Krakowie i Szczecinie, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Struktura zatrudnienia w przemyśle woj. poznańskiego w latach 1939—1959*. Promotor: doc. dr Stanisław Smoliński; recenzenci: prof. dr Stanisław Waszak i prof. dr Maksymilian Ziomek. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 13 V 1961 r.

6. Mgr Wojciech Karpiński, ur. 22 III 1915 r. w Krakowie, studiował w latach 1936—1938 w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Rozwój teorii finansów publicznych w Niemczech w pierwszej połowie XX wieku*. Promotor: doc. dr Janusz Wierzbicki; recenzenci: doc. dr Wiktor Boniecki i doc. dr Ludwik Jankowiak. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 13 V 1961 r.

7. Mgr Tadeusz Madej, ur. 25 I 1928 r. w Suchodołach, studiował w latach 1948—1952 w Akademii Handlowej i Wyższej Szkole Ekonomicznej w Szczecinie, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Rachunek ekonomiczny w budownictwie okrętowym*. Promotor: doc. dr Stanisław Smoliński; recenzenci: doc. dr Seweryn Kruszczyński i doc. dr Przemysław Małek. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 31 V 1961 r.

8. Mgr Kazimierz Oryl, ur. 24 I 1930 r. w Raczynach, studiował w latach 1951—1955 na Wydziałach Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Poznańskiego, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Analiza ekonomicznej działalności stowarzyszeń spożywczych w Polsce*. Promotor: doc. dr Seweryn Kruszczyński; recenzenci: prof. dr Zbigniew Zakrzewski i doc. dr Andrzej Grabski. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 13 V 1961 r.

9. Mgr Mieczysław Przedpelski, ur. 5 II 1918 r. w Icinie (Czechosłowacja), studiował w latach 1947—1950 w Akademii Handlowej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Płace jako bodziec materialnego zainteresowania w przemyśle spółdzielczości pracy*. Promotor: doc. dr Stanisław Smoliński; recenzenci: prof. dr Zbigniew Zakrzewski i doc. Jerzy Rachwałski. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego z dnia 31 V 1961 r.

10. Mgr Jerzy Tomala, ur. 6 IV 1926 r. w Bieruniu Starym, studiował w latach 1948–1951 w Akademii Handlowej i Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego*. Promotor: doc. dr Seweryn Kruszczyński; recenzenci: prof. dr Florian Barciński i prof. dr Kazimierz Łaski. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 31 V 1961 r.

11. Mgr Eugeniusz Wołszczan, ur. 20 II 1919 r. w Warszawie, studiował w latach 1946–1949 w Akademii Handlowej w Szczecinie, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Przewozy przetworów zbożowych — na przykładzie woj. szczecińskiego*. Promotor: prof. dr Zbigniew Zakrzewski; recenzenci: doc. mgr Marian Madeyski i doc. dr Marian Sokołowski. Uchwała Rady Wydziału Ogólnoekonomicznego WSE z dnia 13 V 1961 r.

H.O. i S.B.

SPROSTOWANIE

W zeszycie trzecim Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego za rok 1961 na s. 331 omyłkowo powtórzono cały wiersz z tytułu polskiej książki prof. Manfreda Lachsa, na skutek czego uległ zniekształceniu tytuł jego rozprawy w języku francuskim. Tytuł ten brzmi: *Le développement et les fonctions des traités multilatéraux*.

Ponadto opuszczono w całości trzecią książkę prof. Manfreda Lachsa, a mianowicie: *Manfred Lachs, Mnogostronnyje dogowory. Pieriewod s polskiego G. F. Kalinkina. Moskwa 1960, Izdatielstwo Inostrannoj Litieratury, ss. 318, 2 nlb.*